

Regressions (2). Sobre l'especificitat

Article publicat al diari Tele/eXprés (19 de novembre de 1975)

Ignasi Ubac

Entenem que, bàsicament, el qüestionament de la pràctica específica, literatura, he de ésser un treball sobre els diversos pressupòsits que conformen aquesta pràctica, és a dir, sobre la seva història concreta i específica, sobre el seu confrontament amb la realitat sociopolítica on es desenvolupa i sobre les conseqüències teòriques que es deriven de la introducció de la teoria psicoanalítica del subjecte dins les pràctiques específiques.

La línia demarcatòria, des d'un plantejament teòric, que hauria de servir-nos per a aquest tipus de treball, podria ésser entesa des de diversos nivells de comprensió. En aquest cas, i abundant en la qualificació de pràctiques regressives que esbossàvem a l'anterior article, es tractarà de veure quin són els components que impossibiliten i han impossibilitat el sorgiment d'unes pràctiques transformadores al si de la cultura catalana, i en quina mesura aquests mateixos components han estat capaços de generar, en el transcurs dels anys que van des del 1939 fins al present, una determinada quantitat d'individualitats (progressistes, avantguardistes, etc.) que destacades de l'entorn que les impulsava, han assolit el incòmode «status» de «mestres», amb tota la càrrega paternalista que implica aquesta posició.

L'antagonisme que suposa, d'entrada, l'estudi d'una història, la de la literatura catalana, a partir d'unes premisses oposades a un historicisme d'arxiu, amb totes les connotacions decimonòniques que el treball sobre l'especificitat a la nostra literatura comporta (connotacions que tenen la seva arrel més profunda en una típica actitud burgesa de classificar i valorar les respectives pràctiques, per gèneres, corrents, generacions, sense atendre mai a una reflexió sobre les contradiccions que permeten el sorgiment d'aquestes pràctiques en un determinat context) ens obliga a delimitar els marges del nostre objecte d'estudi dins unes coordenades dirigides a superar aquests esquemes mecanicistes i situar, correctament, dins la seva heterogeneïtat, la productivitat d'uns discursos que vénen marcats per un parèntesi forçós (el període de la postguerra) que per aquesta mateixa raó, demanen més que en altres circumstàncies un treball de clarificació.

Del que acabem de dir es dedueix que d'alguna manera, una de les tasques per plantejar-se amb rigorositat sobre l'específic a la nostra literatura hauria de reprendre -amb les naturals diferències que la situació actual exigeix- certs aspectes del que suposava la

política cultural abans de 1936; aspectes que abastarien terrenys tan divergents com el funcionament de les institucions, o el qüestionament ideològic dels diversos moviments culturals (noucentisme, avantguardisme, etc.). Aquest treball, junt amb l'anàlisi de les actituds de classe dels escriptors catalans durant la guerra, i el reflex en l'escriptura que es pot extreure d'aquestes actituds pot proporcionar una perspectiva escaient des de la qual aprofitar productivament les opcions futures des d'on treballar l'especificitat.

En definitiva, es tractaria de qüestionar permanentment les situacions del discurs de ficció (terme aquest que ens sembla més correcte, des d'un punt de vista teòric, que el de la «creació» i que englobaria els diferents gèneres tradicionals: narrativa, poesia...) evitant reduccionismes u confusionismes, tant propis de criteris depassats de la crítica literària.

Hem parlat de confusionisme i reduccionisme. Voldríem, breument, fer algunes anotacions d'aquests dos defectes que són presents a un gran nombre de pràctiques i que caracteritzen, d'una manera generalitzada, la mecànica idealista amb que treballen l'específic, alguns sectors de la nostra literatura. Evidentment, per la manca d'espai i pel caràcter abstracte d'aquestes notes, els exemples que presentarem no han d'ésser aplicats a escriptors concrets – malgrat que alguns d'ells puguin sentir-se al·ludits. La multiplicitat de lectures que pot permetre una determinada obra no pot ésser solventada amb quatre ratlles sense caure en el reduccionisme que, nosaltres mateixos, volem critica.

Un dels exemples que ens sembla més palès d'ésser titllat de reduccionisme, i fins i tot regressiu, fóra el de la recuperació dels clàssics. Ens trobem davant un fenomen «culturista» propi d'una tradició erudita que, moltes vegades, no supera el més mínim profit que del treball sobre el text dels clàssics hom pot extreure. Aquest error afecta, igualment, a la teoria i a la pràctica. És certament un «lloc comú» a la nostra literatura, prendre aquest tipus d'actituds enfront d'aquest fet: el reduccionisme és clar. No hi ha cap treball teòric (que superi les típiques edicions crítiques) per extreure els ensenyaments de la lectura dels clàssics pot aportar; tot es redueix a una actitud fetitxista, de sublimació dels trets més idealistes, etc. que sens dubte enriquiria progressivament la pràctica específica.

El que hem dit respecte als clàssics podríem repetir-ho de molts aspectes que reflecteixen aquesta mateixa voluntat de ignorar les contradiccions que travessen la totalitat de les pràctiques. La ruptura amb aquest oblid ha propiciat un qüestionament real de la producció de textos, així com una necessitat d'articular dialècticament les pràctiques que pretenen transformar coherentment el context des d'on actuen.